

'OKU TĀPUEKINA AU 'E HE TAMAI HĒVANÍ 'O FAKAFOU 'I HE LAKANGA FAKATAULA'EIKÍ

TALATEU MA'Á E FAIAKÓ

Ke ke mateuteu fakalaumālie ke ako'i e lēsoni ko 'ení, kātaki 'o lau mo fakalaululoto ki he ngaahi me'á ni: Ko e lakanga fakataula'eikí ko e mālohi mo e mafai ia 'o e 'Otuá. 'Oku foaki 'e he 'Otuá 'a e mafai ko 'ení ki he tangata ta'u 12 pe motu'a ange, 'oku mo'ui taau ko e mēmipa 'o e Siasí, 'a ia te nau lava 'o ngāue 'i Hono huafá ke tāpuaki'i e ni'ihi kehé. Ko e ngaahi ouau 'o e ongoongoleléi, hangē ko e papitaisó mo e hilifaki-nimá, sākalamēnití mo e ngaahi me'a kehe, 'oku fakahoko ia 'aki e mafai 'o e lakanga fakataula'eikí (vakai, T&F 13; 20:73–79; 84:19–22). 'Oku 'aonga 'a e lakanga fakataula'eikí ki he kāingalotu kotoa 'o e Siasí.

TEUTEÚ

Faka'ilonga'i 'a e ongo peesi 26 mo e 114 'i he tohi lēsoni ko 'ení ke faingofua ho'o huke ki aí.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

Kamata'aki ha 'ekitivití fakatahataha. Ki ha ngaahi fakakaukau, vakai ki he peesi 3.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e fua lotú.

Fakahinohino Fakatokātelinē Talaange ki he fānaú ko e lakanga fakataula'eikí ko e mālohi ia 'o e 'Otuá; 'Oku foaki 'e he 'Otuá 'a e lakanga fakataula'eikí ki he tamaiki matu'otu'a angé mo e kau tangatá koe'uhí ke nau lava 'o tāpuaki'i honau ngaahi fāmilí mo e ni'ihi kehé. 'Ai 'a e fānaú ke nau lea "lakanga fakataula'eiki." (*Fakatokanga'i Ange: Lolotonga 'a e lēsoni ko 'ení, 'ai ke ke ongo'ingofua ki he ngaahi ongo 'a e fānaú 'i he nesilí 'oku 'ikai ha tamai 'i honau ngaahi 'apí pe 'oku 'ikai ma'u 'e he'enau ngaahi tamai 'a e lakanga fakataula'eiki.*)

Ngaahi Fakatātā Faka'alí'ali 'a e fakatātā 'oku 'i he peesi 118 pea fakaafe'i 'a e fānaú ke 'ai ke hangē 'oku nau fua ha pēpē. Fakamatala'i ange 'e lava ke tāpuaki'i 'a e pēpē mo 'oange hano hingoa 'e he kau tangata 'oku nau ma'u 'a e lakanga fakataula'eikí. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau pehē "lakanga fakataula'eiki."

Faka'alí'ali 'a e fakatātā 'oku 'i he peesi 119 'o ha tāpuaki'i 'o e mahamahakí. Talaange ki he fānaú 'oku lava 'e he tokotaha ko ia 'oku ne ma'u 'a e lakanga fakataula'eikí 'o tāpuaki'i 'a e ni'ihi 'oku puké koe'uhí ke nau lava 'o ongo'i fiemālie ange. Huke ki he fakatātā 'i he peesi 26. Tuhu kia Sīsū pea fakamatala'i ko e fakatātā ko 'ení 'oku tāpuaki'i 'e Sīsū 'a e tokotaha 'oku kui. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea "lakanga fakataula'eiki."

Faka'alí'ali 'a e fakatātā 'i he peesi 114. Fakamanatu ki he fānaú 'oku tau ma'u 'a e sākalamēnití 'i he Sāpate takitaha. Fakamatala'i ange 'oku teuteu'i, tāpuaki'i mo tufaki ia 'e he ni'ihi 'oku nau ma'u 'a e lakanga fakataula'eikí. Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea "lakanga fakataula'eiki."

Hiva Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau piki nima pea lue takai lolotonga ia ho'o hiva'i pe lau 'a e ngaahi lea ko 'ení mei he "Lea'aki Heni e 'Ofá" (*Tohi Hiva 'a e Fānaú, 102–03*):

'Oku hoko hoku 'apí ko ha feitu'u ia 'oku tāpuekina 'e he mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí 'i he houa kotoa pē.

Faka'osí Vahevahe ho'o fakamo'oní ki hono tāpuekina kitautolu 'e he Tamai Hēvaní 'o fakafo'u 'i he lakanga fakataula'eikí.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e lotu tukú.

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

Fakahinohino fakatokātelinē: Ko e konga ko 'ení 'oku tokoni ia ki he fānaú ke ma'u ai ha fu'u mahino ki he ongoongoleléi. Ko e ni'ihi 'o kinautolu mahalo he 'ikai ke mahino e me'a kotoa pē 'okú ke lea'aki, ka te nau maheni mo e lea 'o e ongoongoleléi mo langa ha fakava'e ki he ngaahi me'a te nau ako ki ai 'i he toenga 'o 'enau mo'ui.

'Oku ma'u 'e he fānaú ikí 'a e pōto'i lea kehekehe (vakai, 'Oku 'Ikai Ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó, 110–11). Ke tokoni'i e fānaú iiki angé ke toe lau e ngaahi lea mei he lēsoni, 'i ha le'o vaivai lea 'aki e me'a hangē ko e, "Te ke lava 'o lea lakanga fakataula'eiki? Le'a fakataha mo au lakanga fakataula'eiki," pea tatali ki ha tali. Kapau he 'ikai tali 'e he ki'i tamasi'i/ta'ahiné, toe fai 'a e fakaafé, kae 'oua 'e fakamālohi'i ia. Tatau pē pe ko e fanongo, 'e kei lava pē 'a e fānaú ia 'o ako mei he lēsoni.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE FILI MEI AÍ

TEUTEÚ *Ki he 'ekitivitī tokotaha fakaafe fakalangilangi:* Alea'i ha tamai na'á ne toki tāpuaki'i 'ene pēpē kimuí ni mai ke 'omai 'ene pēpē ki he kalasi nesilií pea fakamatala fekau'aki mo e me'a kuó ne a'usiá.

Ki he tohi fakatātā: 'Ai ha tatau 'o e fakatātā 'oku 'i he peesi 119. Valivali kapau 'e fie ma'u. Kosi 'i he laine kuo faka'ilonga'i pea pelu 'i he laine motumotú.

Ngaahi 'Ekitiviti Lau Māú Lau ha ni'ihī pe ko e kotoa 'o e ngaahi 'ekitiviti lau maau ko 'ení pea faka-afe'i 'a e fānaú ke kau atu mo koe. Hili 'a e veesi takitaha, fakamanatu ki he fānaú 'oku tāpuekina 'e he lakanga fakataula'eikí 'etau mo'uí.

Tāpuaki'i 'o e pēpē (faka'alī'ali 'a e fakatātā 'oku hā 'i he peesi 118):

Fuofua 'e he Tamai 'a e pēpē (*'ai ke hangē 'oku fua ha pēpē*)

'O ne ongo'i fiamālié

Fakahingoa mo tāpuaki'i, 'I he mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí.

'Okú Ne 'ofa hotau fāmilí! (*kuku ho fatafatá*)

Tāpuaki'i 'a e mahamahakí (tuhu ki he fakatātā 'i he peesi 119):

He taimi 'oku ou puke aí, 'e lava 'o tāpuaki'i au (*tuhu pē kiate koe*)

'E he kau tangata ma'u lakanga fakataula'eiki angatonú.

'Okú ou ongo'i nonga mo ma'u 'a e tuí (*'ai e nimá ki he fatafatá*)

'O u 'ilo pau te u toe saí.

Sākalamēnití (faka'alī'ali 'a e fakatātā 'i he peesi 114):

'Okú ou kai fakalongolongo 'a e maá (*'ai ke hangē 'oku kai maá*)

Inu mo e vaí ke na ō fakatahá. (*'ai ke hangē 'oku inu vai*)

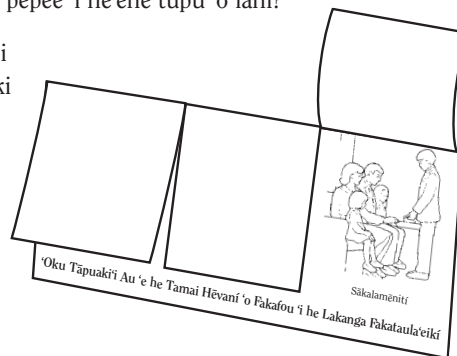
'Okú ou kūnima mo fakakaukau kia Sīsū— (*kūnima*)

He ko e me'a ia 'oku totonú. (*kamokamo e 'ulú*)

[M. W. Verbica, "The Sacrament," *Friend*, Feb. 1995, 17]

Fakaafe Fakalangilangi Fakafe'iloaki ho'o fakaafe fakalangilangi ki he fānaú. Fakamatala'i kiate kinautolu 'okú ne ma'u 'a e lakanga fakataula'eikí pea 'okú ne faka'aonga'i hono lakanga fakataula'eikí ke tāpuaki'i 'ene pēpē. 'Eke ki he tamai 'a e ngaahi fehu'i hangē ko e, "Okú ke ma'u nai 'a e lakanga fakataula'eikí?" "Ko e hā e hingoa ho'o ki'i pēpē?" "Ko e hā e me'a na'á ke lea'aki 'i he taimi na'á ke tāpuaki'i ai ho'o pēpē?" "E founga fēfē ho'o faka'aonga'i e lakanga fakataula'eikí ke tāpuaki'i ho'o pēpē 'i he'ene tupu 'o lahí?"

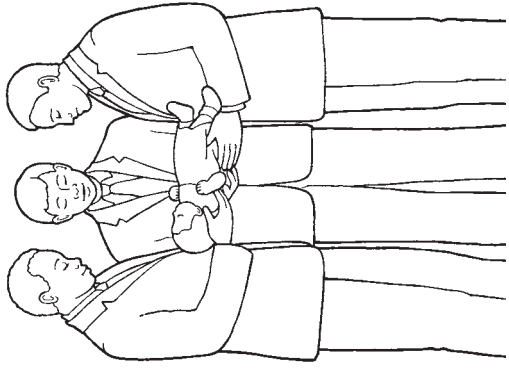
Tohi Fakatātā Faka'alī'ali ki he fānaú 'a e tohi fakatātā kuó ke teuteu'i. To'o ki 'olunga 'a e 'uluaki takafí, lau 'a e fakamatalá pea 'ai 'a e fānaú ke lau fakataha ia mo koe. Toutou 'ai ki he takafi takitaha.

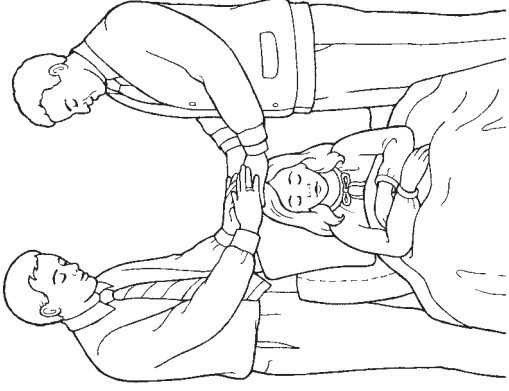
NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

Toe Fakamanatu: 'Okú saí'ia 'a e fānaú 'i he ngaahi talanoá, hiva, fakatātā mo e ngaahi 'ekitiviti kuo nau 'osi sio mo fanonga ai ki mu'á. Hiva'i e ngaahi hiva pe fai e ngaahi 'ekitiviti lau maau mei he lēsoni pe ngaahi lēsoni kimú'á 'i ha fa'ahinga taimi pē lolotonga e kalasi nesilií. 'E tokoni 'a e toe fakamanatu ko 'ení ke nau manatu'i e ngaahi tefito'i mo'oni 'o e ongoongoleléi kuó ke ako'i.

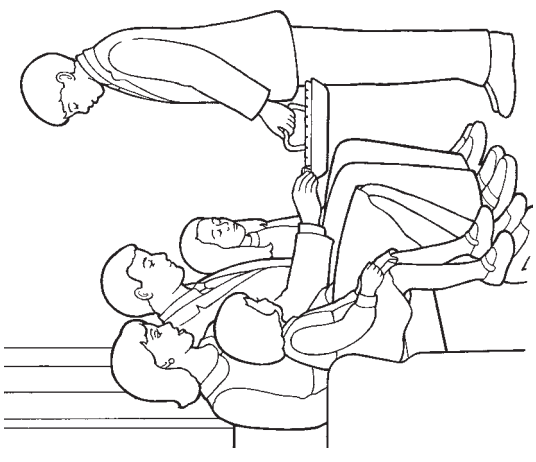

Tāpuaki'i 'o e Pēpē

Tāpuaki'i 'a e Mahamahakí

Sākalamēnití

'Oku Tāpuaki'i Au 'e he Tamai Hēvani 'o Fakafou 'i he Lakanga Fakataula'eiki